

Magyar terminológia az EU-intézményekben*

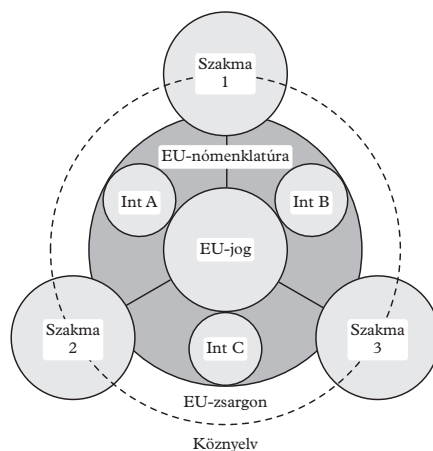
Gulyás Róbert

1. Centrum és periféria az „EU-szaknyelv” belső struktúrájában

Az „EU-szaknyelv” különlegessége, hogy nem egyetlen szakterületet fed le, hanem terminológiai konglomerátum. A konglomerátum centrumában a legszigorúbban kodifikált EU-jogi nomenklatúra áll, amelyet körbevesz a már nem jogi, de még ugyancsak szigorúan kodifikált EU-nomenklatúra (1. ábra). Az EU-nomenklatúrán belül elkülöníthetők egymástól az egyes intézményspecifikus nevezéktanok (Int A, B, C). A szoros szövésű, (hard core) EU-jogi és intézményi EU-nomenklatúra azonban nem elszigetelten létezik, hanem érintkezésben áll az egyes szakmák nevezéktanaival (Szakma 1, 2, 3), és a nevezéktani centrumokat körülvevő, lazább szövésű (soft), a köznyelvhez közelítő EU-zsargonnal. Ez az EU-zsargon azonban már nem csupán nomenklatúra, vagyis szavak és kifejezések összessége, hanem egyfajta beszédmód, amely szoros kapcsolatban áll a köznyelvvél, divatszerűen felhasznál, EU-specifikus jelentéssel ruház fel (majd később esetleg újra elejt) bizonyos köznyelvi kifejezéseket.

1. ábra

Az „EU-szaknyelv” mint terminológiai konglomerátum

* A szerző előadásának szerkesztett és rövidített változata. Az előadás 2005. szeptember 30-án hangzott el a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Fordító- és Tolmácsképzője, valamint a Magyar Fordítóirodák Egyesülete által rendezett *Fordítók őszi konferenciáján*.

Mielőtt tehát egy konkrét ún. „EU-kifejezés” magyarításáról vitatkozunk, hasznos, ha előbb eldöntjük, hogy az adott kifejezés az 1. ábra melyik területéhez tartozik, hiszen a rá vonatkozó kodifikációs szigor mértéke nagyban függ attól, hogy őt a nevezéktani centrumok, vagy az őket összekötő „szivacsos közeg” elemeként tekintjük-e. Az EU-szintű terminus-kodifikációnak nem lehet célja valamennyi szakma valamennyi szakkifejezésének gyűjtése. Pusztán azokkal a terminusokkal érdemes foglalkoznunk, amelyek előfordulnak valamilyen EU-szintű szabályozásban, vagyis a szakmákhoz és az EU-nómenklatúrához is tartoznak. Az is nyilvánvaló, hogy a kodifikációs szigor nem lehet ugyanakkora a centrumok közepén, mint pl. az illékony EU-zsargon esetében. Míg az EU-jog terminusainak egységes használatát szigorúan elő kell írni, az EU-zsargon területén a terminográfia érje be a közléssel és ajánlással. Mivel az intézmények joga, hogy belső struktúráikat és eljárásaikat elnevezzék, a hasonló denotátumok intézményspecifikus elnevezésbeli különbségeit tiszteletben kell tartani, és a terminográfiai leírásnak ismernie illik az „intézményspecifikus változat” fogalmát.

Példák az egyes nómenklatúrákra és a közös EU-zsargonra

Szakmai nómenklatúrák:

korlátozás alá eső vegyületek neve (REACH)
 piaci rendtartások terméklisái (KAP)
 kedvezményezett országok neve (AKCS)

EU-nómenklatúra:

EU-intézmények neve
 európai politikai pártok neve
 európai programok és stratégiák neve

Intézményspecifikus EU-nómenklatúra:

bizottságok, eljárások, dokumentumtípusok

EU-jogi nómenklatúra:

jogi aktusok neve
 jogalkotási eljárások neve
 preambulum-bekezdések kötött kifejezései

EU-zsargon:

átvilágítás
 cselekvési terv
 D-terv
 előcsatlakozás
 fenntarthatóság
 hozzáadott érték
 interoperabilitás
 komitológia
 partnerség
 stratégiai iránymutatások
 szubszidiaritás
 transzparencia
 útiterv

2. A struktúra elemei közötti dinamika

2.1. Egynyelvű kontextusban

Egynyelvű kontextusban vizsgálódva jól látható, hogy a divat szele néha szigorúan ágazati szakkifejezéseket (pl. *benchmarking*, *inter-operability*) kap fel, azok jelentése kibővül, és az EU-zsargon részévé válnak. De a fordított trend is érvényesül: az EU-zsargon divatszavai az egyes szakterületeken sajátos ágazati jelentést kaphatnak, és több szakmai nómenklatúra részeként élhetnek tovább (pl. *added value*). Egyes terminusokkal egymás után mindkét dolog megyesik. Az eredetileg ökológiai szakszó, a *sustainability* például az EU-zsargon jelentésfellazító közegén keresztül jutott át a gazdasági szaknyelvbe, s vált ott is szakterminussá, a *decoupling* pedig megint csak az EU-zsargon segítségével került át a vasúti technológiából (‘szerel-

vény vagonokra bontása’) a mezőgazdaságba (‘támogatás függetlenítése a termés volumenétől’), majd a környezetgazdálkodás szaknyelvébe (‘az energiafelhasználás nem nőhet egyenesen arányosan a gazdaság növekedésével’).

2.2. Többnyelvű kontextusban

Többnyelvű kontextusban még bonyolultabb a helyzet: fordítás után ugyanis az egyes forrásnyelvi terminusok célnyelvi megfelelői új, célnyelvi paradigmaticus és szintagmatikus viszonyokat alakítanak ki, és saját dinamikájuk szerint élnek tovább. Az előbb említett *decoupling* lehetséges magyar megfelelői például – sutaságuk, nehézségük miatt – soha nem lesznek képesek olyan funkcionális népszerűsége tenni a magyar EU-zsargonon belül, mint amelyet a *decoupling* az angol EU-zsargonban élvez.

Mielőtt egy konkrét ún. „EU-kifejezés”-ről vitatkozunk, vagy éppen kodifikáljuk azt, érdemes az „EU-szaknyelv” valamelyik nevezéktani centrumához, vagy az EU-zsargon perifériájához való hozzárendelésen túl feltárni az adott kifejezés kialakulásának, mozgásának dinamikáját is. A forrásnyelvi terminus eredetének és mozgásának feltárása és terminográfiai rögzítése ugyanis ötleteket adhat a magyarításhoz, motiváltabbá teheti az új magyar terminust.

3. A teknőc és a nyúl

A fordítási és lektorálási munka mindig szigorú időkorlátok között zajlik. A kodifikációra váró terminológia hatalmas. Történelmileg szinte mindig előbb használjuk az egyes terminusok magyar megfelelőit, mint ahogy megtörténik azok kodifikációja. Példák:

- A *screening* során tárgyalóink már használták azokat a szakkifejezéseket, amelyeket az IM – a szerződések fordíttatása során – csak később kodifikált. Ezek közül több máig is „angolul maradt”, s noha magát a „*screening*”-et utólag már *átvülgítésnek* hívjuk, a „*position paper*” megmaradt „*pozíciós papír*”-nak.
- A magyar megfigyelők EP-beli megjelenésekor (2003. május) az EP tolmácsainak már használniuk kellett azokat az EP-specifikus terminusokat, amelyeket az EP fordítószolgálat csak egy évvel később magyarított az EP Eljárási Szabályzatának fordításakor. Úgyhogy mind a képviselők, mind a tolmácsok körében továbbra is *frakció* maradt a *képviselőcsoport*, és *delegáció* maradt a *küldöttség*.
- A 2004 májusa után alkotott másodlagos jogforrásokról szóló vitába már Magyarország is beleszólhatott, bár a tárgyalandó javaslatok kezükben levő példánya még nem volt meg mindig magyarul. A fordítószolgálatok külső fordítók gyors bevonásával, rohammunkában próbálták orvosolni a lemaradást, ennek következtében több bizottsági javaslat címét ma újra kell fordítani.

A folyamatos időkényszer *circulus vitiosus*-t generál:

- a. A fordítási munka mellett kevés idő jut a terminológia **rendszerbe szedésére**.

(„Ugyan mikor?” – sóhajtanak a fordítók.)

- b. A fogalomalkotási kényszer miatt a fordítóknak nincs idejük a neologizmusok érlelésére, **egyeztetésére**. („Csak nem nehezítem meg a saját munkámat?”)
- c. Az egyeztetés idő- és térbeli, intézményi és motivációs korlátai miatt **párhuzamos alakok jönnek létre**. („Már pedig én így döntöttem, és meg is tudom indokolni.”)
- d. Az itt-ott hallott fordítási opciók, párhuzamos alakok miatt **sokan elbizonytalanodnak**. („Most akkor melyik a helyes...?”)
- f. A terminológiai bizonytalanság a kodifikátorokat állandó **magyarázkodásra kényszeríti**. („Miért mindig a mi fejünket mossák? Előbb használnák rendesen azt, ami biztos!”)
- g. A magyarázkodás okozta frusztráció miatt a fordítók és jogász-nyelvészek egy része **elzárkózik elefántcsonttornyába** („Ne szólj szám, nem fáj fejem!”), mire az egyeztetés lelassul, vagy megszakad, és akkor... lásd a „c.”-pontot.

A fordítás tehát a nyelvhasználat mögött kullog, a terminológiai kodifikáció a fordítások nyomában ballag, a terminológia elmélete pedig távcsővel figyeli a terminológiai kodifikáció folyamatát. Hogyan előzhetné le a teknőc a horizonton éppen eltűnő nyulat...? Meggyőződésem, hogy csak úgy, hogy ha megáll, és elgondolkodik...

Előadásom fő mondanivalója a következő: A futóbajnokoknak is szükségük van néha pihenésre, elméleti felkészülésre. A kodifikáció, a normatív (preskriptív) munka hatékonysága is nőhet, ha időről időre hajlandóak vagyunk kifújni magunkat, és (deskriptív módusban) körbenézni: „Kik futnak még?”, „Hol tart a nyelvhasználat?”, „Mi az, ami működik a gyakorlatban, és mi az, ami nem?”, „És főleg: miért...?”

4. Helytelen alakok vagy szaknyelvi változatok?

Az EU-terminológia problémájához mindenki attól függően áll hozzá, hogy **létrehozója, alkalmazója, gyűjtője, rendszerezője, oktatója** vagy **kutatója** a terminológiának. Az elméleti nyelvészek fülében vélhetően rokonszenvesen cseng a problémaorientáltság gondolata. De a lista másik végén, a napi problémadzsungelben túlélési gyakorlatot folytató fordítók, tolmácsok és jogász-nyelvészek joggal és szkeptikusan kérdezhetik: „Mi ez már megint...?” Egyesek közülük úgy vélik, hogy: „a legtöbb terminológiai vita a már meglévő adatbázisok és a lefordított jogforrások helyes (sic!) használatával megoldható lenne.”

Igaz, hogy sok terminológiai bizonytalanság adódik abból, hogy akinek használnia kellene a már kodifikált terminológiát, az nem ismeri annak elérhetőségét, vagy egyszerűen lusta utánanézni a megfelelő helyen. Én azonban nem egyszerűsíténem le ennyire a problémát...

Brüsszeli és luxembourgi fordítói berkekben az elsődleges EU-jogforrások magyar fordítását – a többi nyelvvel való összevetésben – kifejezetten igényesnek mondják. Az IM óriási fegyverténye az is, hogy megszületett a Termin, és Interneten, CD-n és könyv alakban is hozzáférhető. Az új tagállamok között elisme-

rést keltően magas a magyar EU-terminológia feldolgozottsági szintje, és a feldolgozás minősége. Van tehát miből kiindulnunk. Mi akkor a baj?

Ne felejtjük el, hogy a 23 000 db, a Termin által 4 nyelven kodifikált terminus (a szlovén Evroterm 26 000 elemet tartalmaz) az „EU-szaknyelvnek” csupán azon rétege, amely az elsődleges jogforrások teljes és a másodlagos jogforrások részbeni lefordítása során kodifikálódott. Az EU azonban per definitionem „véleménygyár”, és a szerződések megalkotásával nem fejezte be tevékenységét. Minden évben évi 2-3 millió (!) oldalnyi fordítandó szöveget generál az alábbi műfajcsoportokban (és több mint száz szövegtípusban):

- másodlagos jogforrások (Bizottság, Parlament, Tanács)
- jogalkotási munkadokumentumok (Bizottság, Parlament, Tanács)
- egyéb jogi aktusok (főleg Tanács és Bíróság)
- belső működés szövegei (minden intézmény)
- szakmai témájú szövegek (főleg Bizottság és ügynökségek)
- politikai természetű irományok (Tanács, Parlament, ERB, EGSZB).

Mindez az egyes nyelvekre lebontva nyelvenként több százezer oldal fordítását igényli, vagyis az EU-ban minden évben jóval több oldalnyi fordítás készül, mint ahány oldalra az OPOCE végül is rányomtatta az elsődleges jogforrások magyar szövegét!

Ennek megfelelően óriási a keletkező és kezelendő terminológiai anyag is. A forrásnyelvi szövegek ugyanis korántsem csak ismétlik a már szépen kodifikált terminusokat, hanem folyamatosan újakat is tartalmaznak – még pedig tömegesen! A jogász-nyelvészek örülnek, ha fenn tudják tartani az EU jogi nomenklatúrájának egységességét, és ha sikerül bedolgozniuk a (főleg angol) társnomenklatúrák új elemeit a magyarok közé. A teljes EU-nyelvhasználat jóval túlmutat a jogi szaknyelv körén. A jogilag nem kodifikált, de azért terminológiai természetű problémákra messziről sem ad választ „a már meglévő adatbázisok és a lefordított jogforrások helyes használata”!

És akkor még csak az írásbeliséget vizsgáltuk. Az EU-nyelvhasználat azonban nem merül ki az írásbeli nyelvhasználatban!

- Mert a tanácsi és bizottsági jogi-szakmai egyeztetéseken, a parlamenti felszólalásokban, a sajtótájékoztatókon, az EU-magyarok munkakörfüggő, belső zsargonjában a kodifikált alakoknak számos párhuzamos alakja él tovább, és sok olyan kifejezést is használunk, amely az „EU-szaknyelv” körébe tartozik ugyan, mégsem fordította le és dolgozta fel eddig még senki.
- Mert mi történik például akkor, ha a magyar EP-képviselő nem használja az ő munkáját szabályozó eljárési szabályzat egyes terminusait (pl. *fogalmazó*), hanem – különösen, ha ő maga látja el ezt a posztot –, a *vélemény szerzőjének/előterjesztőjének* hívja magát? Ha nem elégszik meg a *bizottsági (rendes) tag* titulussal, hanem magát, a *póttagoktól* megkülönböztetendő módon, *bizottsági főtagnak* nevezi? Ha a magyar sajtónak adott nyilatkozatában *árnyékéledő* helyett (mellesleg szerintem teljesen érthető módon) inkább témafelelős-

- nek titulálja magát, képviselőtársai körében ugyanakkor egyszerűen csak a téma *shadow*-jaként mutatkozik be?
- Mit érezzen a sokat szidott *pozíciós papír* (nem mondtam, hogy tetszik!) kifejezés sokat szidott ÁK-beli használója, ha azt látja, hogy belső kommunikációjukban maguk a jogász-nyelvészek, fordítók és tolmácsok is magyartatlan formában hívják saját szakterületeik reáliáit (*affichage, align-olás, chef d'équipe, com final, kollálás, mission order, planning*) és cosy EU-életük (*badge, concours, gym, passarelle*) zsargonját?
  - Fekete pont jár-e a szinkrontolmácsnak, ha a pillanat hevében *eljárési szabályzat* helyett csak *házzsabályt* mond, és a *véleménynyilvánításra felkért bizottság* helyett csak *véleményező bizottságot*?
  - Mit tehetünk, ha az egyes intézmények eldöntötték, hogy lényegében ugyanazt a denotátumot ők másképp fogják nevezni (EP: *képviselő* = RB: *tag*, RB: *szakbizottság* = EGSZB: *szekció*, EGSZB: *módosító indítvány* = EP: *módosító javaslat*) és ezt már írásban is „ellen”-kodifikálták?
  - Mit tehetünk, ha a magyar televízióban a – nem is teljesen laikus – riportalany több százezer ember füle hallatára *Európaparlament*-ről beszél *Európai Parlament* helyett, *Európa Tanács*ról az *Európai Tanács* helyett, vagy éppen *főbiztosokról* az *elismert* helyett, és ezzel persze közben hatékonyan terjeszti ezeket a változatokat?

Mert ugyebár nem csaphatunk a képviselők szájára, amikor magukról beszélnek (és miért is tennénk?) és nem kényszer-magyaríthatjuk más szakmák terminológiáját, ha az nekik (és nekünk is a sajátunk) idegenül jobban megfelel. Nem kötelezhetjük a szinkrontolmácsot, hogy fontos adatokat hagyjon ki csak azért, mert végigmondja a jogilag korrekt, de hosszú kifejezést, és nem írhatjuk elő az intézmények számára, hogy saját struktúráikat és eljárásaikat ne hívják a nekik tetsző módon. És persze nem tilthatjuk ki a közéletből azt a nyelvhasználót, akinek nagyjából mindegy, hogy *Európa* vagy *Európai a Parlament* vagy a *Tanács*.

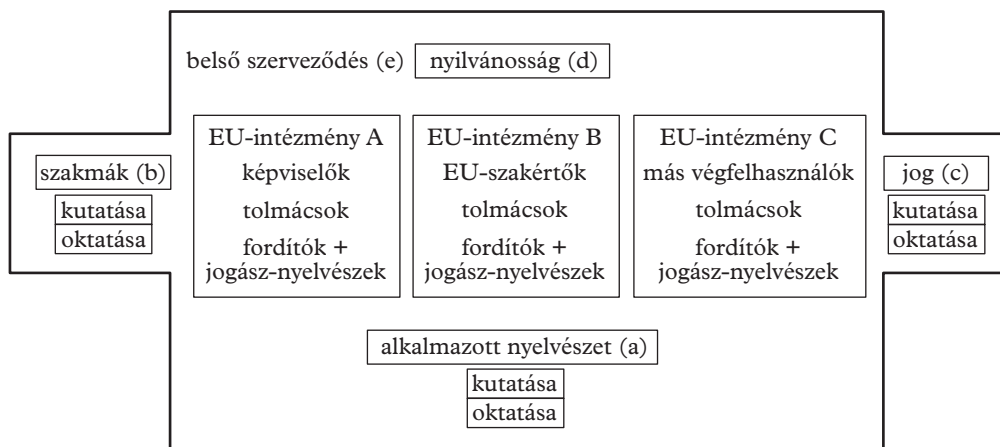
Ha pedig mindezt nem tehetjük, akkor többé nem „helyes és helytelen alakok” léteznek csupán, hanem szituáció- és médiumfüggő, intézményi, tér- és időbeli **szaknyelvi változatok**, amelyeket mint ilyeneket kell meg- és felismer-nünk, és adott esetben *horribile dictu*: elismernünk, vagyis kodifikálnunk is.

5. Az „EU-szaknyelv” társadalmi kontextusa

Az „EU-szaknyelvet” alakítók, az ügyben érintettek köre tehát igen széles. Az „EU-szaknyelv” használatában, kodifikálásában és alkalmazásában érintett magyarországi alkalmazott nyelvészek (a), szakmák (b), jogászok (c) munkájának megítélése nem tartozik kompetenciáim közé, de mellesleg meggyőződésem, hogy megfelelően ellátják feladatukat. Véleményem szerint a magyar EU-terminológia egységesedése és nyelvi integrációja szempontjából elsősorban a terminológiai munka nyilvánosságának (d) hiánya és belső szerveződésének (e) gyengesége okozza a bizonytalanságot és a működési zavarokat.

2. ábra

Az „EU-szaknyelv” társadalmi kontextusa

5.1. A nyilvánosság hiánya

- Az EU-nyelvezet magyarodásának állása közvetve mindenkit érintő kérdés. Saját érdekünk, hogy párbeszédet folytassunk a nyilvánossággal, befogadjuk a feedback-et, és ösztönözzük a sajtót az együttműködésre. Mintegy tíz éve foglalkozunk EU-szövegek fordításával, mégis csak idén májusban alakult meg a **Magyar Terminológiai Tanács (MATT)**, amely azt tekinti feladatának, hogy többek között az EU-terminológiáról is széles körű párbeszédet folytasson a szakmákkal és a sajtóval.
- Az IM terminológiai koordinációs szerepe megszűnt, és ezt a funkciót az utóbbi másfél évben senki nem gyakorolta. A **IATE** (Inter-Agency Terminology Exchange) felállásával a helyzet javulni fog, de a magyar alkalmazott nyelvész közösségnek továbbra is égető szüksége lesz az IM helyben illetve más intézményekben továbbdolgozó néhai kodifikátorainak (Somssich Réka, Számadó Tamás, Várnai Judit Szilvia és Szentmáry Kinga) fáradhatatlan tisztázó, népszerűsítő és egységesítő tevékenységére.
- A szakmákat jobban be kell vonni. **A szakmákkal való egyeztetés** (az IM listája alapján) zajlik ugyan, de a mindkét oldalon jelentkező időhiány miatt messze nem olyan intenzív és kiterjedt, mint amilyen lehetne. A szakemberek bármikor és könnyen érdekeltté tehetők a közös küzdelemben, és nem fogják lecsapni a kagylót, ha saját vesszőparipáik terminológiája ügyében megcsörgetjük őket.
- **A sajtóval való egyeztetés** direkt módon nehéz, mert az ágazat nagyon kiterjedt, és az EU-témákban az egyes csoportok gyakran egymás híreiből dolgoznak. De törekedni kell arra, hogy az újságírók minél nagyobb számban maguk is vegyenek részt a terminológiai egyeztetésben például azért, hogy meghívjuk őket a HUTERM-közösségbe, illetve közös továbbképzéseket szervezünk velük az aktuális nyelvhasználati problémákról.

5.2. A belső szerveződés gyengesége

Másfél éve tagok vagyunk, de:

- A magyar nyelvi szolgálatoknál **nincsenek magyar vezetők** (kivétel: Régiók Bizottsága). A bizottsági és számvevőszéki magyar fordítóknak például német, a parlamenti magyar fordítóknak és tolmácsoknak angol, a bizottsági magyar tolmácsoknak jelenleg dán a főnöke. A nem anyanyelvű vezetők legjobb akarattuk mellett sem láthatják el tökéletesen a minőségbiztosítási feladatokat, hiszen nem képesek megítélni, mennyire jó egy magyar fordítás vagy milyen a tolmácsolás minősége.
- A magyar nyelvi szolgálatoknál **nincsenek függetlenített terminológusok**. A terminológiai munkát vagy maguk a fordítók végzik, vagy a terminológiai feladatokkal megbízott terminológiai koordinátorok, akik azonban ezért a munkáért sem munkaidő-kedvezményt, sem többletjuttatást nem kapnak.
- A magyar nyelvi szolgálatok között **nincsen formalizált terminológiai együttműködés**. Sokáig egyáltalán nem voltak, és még most is nagyon ritkák a magyar szolgálatok közötti személyes találkozók.
- A Termin elkészülte és a IATE felállása között lassan már a második év is eltelik, miközben a menet közben felmerült új terminusokat senki sem gyűjtötte rendszerszerűen, és különösen nem azonos módszertan alapján. A IATE-feltöltési jogosítványokat csak mostanában kapták meg az intézmények, de a legtöbb magyar nyelvi szolgálatnál még nem mernek vagy nem érnek rá hozzányúlni. Aki elkezdte a terminusok beírását, komoly **módszer-tani problémákról** számol be, amelyek abból adódnak, hogy a IATE-be eddig bevitt terminológiai adatok struktúrája és minősége nagyon heterogén.
- Az egyes intézmények fordítói még akkor **sem oszthatják meg egymással a fordítói memóriákat**, ha épp ugyanazt az anyagot fordítják. Egymással átfedésben készülnek a fordítói memóriák, fölösleges munkát generálva.
- Minden EU-intézmény **saját intranetet** működtet. Ezek között **nincs átjárás**. Nem létezik intézményközi számítógépes felület, amelyen az intézményi dolgozók kommunikálhatnának egymással. Botrányos és egyben szépen jellemzi az európai és amerikai modell közötti különbséget, hogy ha az EU-nál dolgozó magyar szolgálatok alapvető terminológiai kérdéseket akarnak egymással megvitatni, ahhoz előbb ki kell menniük egy amerikaiak által létrehozott nyilvános területre az Interneten.
- A fordítók és jogász-nyelvészek „örülnek, ha élnek”. Nemcsak **tilos a kapcsolatfelvétel a külső magyar fordítókkal** (akik egy köztes cég megbízásából dolgoznak), de nem is érnének rá erre. A belső fordítók és tolmácsok gyakran panaszkodnak a külsősök által végzett munka minőségére, a terminusok következtelen használatára. A külsősök ugyanakkor – joggal – úgy érzik, hogy (néhány szótáron és útmutatón kívül) semmi érdemi támpontjuk nincs arra nézvést, hogy mi is folyik valójában az intézményekben, milyen célt szolgál majd az általuk éppen fordított szöveg.
- A jogász-nyelvészek által a fordításokon elvégzett **javítások nem kerülnek bele automatikusan a fordítói memóriákba**, ezért a következő fordítás

során egy másik fordító ugyanazt a hibát fogja elkövetni, ha vakon hagyatkozik a Trados felajánlott megoldásaira.

- A Parlament és Bizottság fordítószolgálatainak **földrajzi elszigetelődése** anyaintézményeik végfelhasználóitól elefántcsonttorony-tudatot generál az elválasztott felekben.
- A fordítók és a jogász-nyelvészek a végfelhasználókat és a tolmácsokat szinte soha sem hallják (ez alól a EP – Interneten közvetített plenáris ülései révén – kivétel). A fordítók nagy része még soha sem látott élőben olyan ülést, ahol saját intézményének nyelvi végfelhasználói tanácskoznak! (Így persze gyakran arról sincs visszajelzésük, hogy az általuk megalkotott terminusokat azok használják-e.)
- A feltárt terminológiai következetlenségek orvoslása, **a kodifikált terminusok javítása végtelenül merev** rend alapján történik. Nincsenek kellően definiálva a döntési kompetenciák.

És akkor még nem beszéltem minden lehetséges viszonyról az „EU-szaknyelv” társadalmi kontextusát alkotó, és a fejezet elején grafikusán is bemutatott szakmai csoportok között. A sémában szereplő csoportok közül bármelyik kettő közé húzhatnánk egy vonalat, és megkérdezhetnénk, hogy létezik-e a két csoport között együttműködés, és ha igen, milyen az. Attól tartok, siralmas képet kapnánk.

Az EU közigazgatási eljárásai nem jobbak és nem rosszabbak, mint a világ bármely fejenehez struktúrájában. A fenti problémák egy része intézményi kérdés, a magyarok egyedül nem fogják tudni orvosolni őket. Sok múlik azonban azon, hogy a rendszer pontjain dolgozók rendelkeznek-e kellő civil kurázsival, kreativitással és önszerveződési igénnyel, vagy megelégszenek a csinovnyik lét kicsiny nagyszerűségével. Sajnos az európai közigazgatás általában nem kedvez a kreatív szellemeknek. Az EU-intézmények pedig már pusztán méretük-nél fogva is olyan rendszerelméleti kihívást testesítenek meg, hogy elképzelhető, hogy ha nem ragaszkodnának a bennük dolgozó emberek funkcióinak végletes behatárolásához, akkor akár működésképtelenné is válnának.

5.3. Alkalmazott nyelvészek, kutatók és oktatók

A csatlakozás óta eltelt másfél év alatt immár több mint 100-ra nőtt az EU-intézményekben dolgozó főállású magyar fordítók, és mintegy 30-ra a főállású magyar tolmácsok száma. Legalább kétszer ennyien vannak a külső fordítók és tolmácsok. Ez mintegy félezer magyar nyelvi szakember! Mi ez, ha nem piac? Hol vannak a kreatív kiadványötletek, alkalmazott nyelvészeti empirikus kutatások? Ebből a piacból az otthoni nyelvészek is megélhetnének.

A mai, mennyiségében a nyelvújítás-korabelit jóval meghaladó, minőségében pedig radikálisan más, az intelligens nyelvfelismerő szoftverek árnyékában zajló EU-nyelvújítás egyedi, soha-nem-volt és soha-nem-lesz kutatási terület! Kiváló terep a nyelv fejlődési dinamikája iránt érdeklődőknek, a szaknyelvkutatóknak, a szociolingvistáknak és számítógépes nyelvészeknek (és valószínűleg még másoknak is). Igazi „language in the making”!

5.4. Nyelvészeti kutatás

- Differenciált, modern és rugalmas **terminus-fogalomra** lenne szükség. Új definíciók alapján meg kell alkotni a számítógéppel támogatott terminológia-menedzsment intelligens és magyar nyelv-specifikus módszereit.
- Hasznos lenne a jelenlegi **neologizmusképző elvek** (lásd IM Útmutató) elméleti jogi és nyelvelméleti megalapozása. Kívánatos lenne az intézményeknél keletkező **új valóság tartalmak folyamatos figyelése** (és hogy magam is neologizmussal éljek:) azok proaktív feldolgozása.
- Nagy gyakorlati haszonnal járna a **születőben lévő terminusok** adekvátságának, szak- és rendszerszerűségének (mind egy- mind soknyelvű kontextusban való) **folyamatos értékelése**, az értékeléshez szükséges kritériumok elméleti megalapozása.
- Fel kellene mérni, és elméletileg megalapozottan kellene kezelni a **variancia** jelenségét az „EU-szaknyelv”-ben, foglalkozni kellene a már kodifikált terminusok elterjedésének, befogadottsági szintjének korszerű, **korpusz- és szociolingvisztikai mérésére**.

6. A HUTERM

A HUTERM az Európai Parlament tolmácsai által kezdeményezett magyar terminológiai együttműködési fórum. Jelenleg mintegy 400 tagja van. A többséget az EU-nál dolgozó magyar fordítók, tolmácsok, jogász-nyelvészek és EU-szakértők adják, de nagy létszámban részt vesznek benne már a magyar alkalmazott nyelvészeti tanszékek és idegennyelvi lektorátusok oktatói és hallgatói is. Nagy gazdagodást jelentene számunkra, ha nem csak az alkalmazott, hanem az elméleti magyar nyelvészek is részt vennének a vitában, és örülnénk annak is, ha az előző sémában bemutatott szereplők, vagyis a különböző szakmák magyarországi művelői, és az újságíró társadalom tagjai is nagyobb számban bekapcsolódnának a vitába. A HUTERM-ben való részvételnek két formája van:

- Iratkozzanak fel a **HUTERM-levelezőlistára** (<http://www.yahoo.goups.com/HUTERM>), vessenek föl új terminusokat vitára! Gazdagítsák az ott folyó vitát saját hozzászólásaikkal!
- Nézzenek bele a **HUTERM-honlapba** (www.huterm.com), és véleményezték, javítsák, egészítsék ki az ott szereplő több száz linket az Önök által fontosnak tartottakkal!

Függelék

Angol címszavak a HUTERM-en folyó terminológiai vitákból

Acquis / Action / Administrator / Amendment / Arbitrage / Area of freedom security and justice / Assizes / Attachment procedure / Authorized economic operator / Auxiliary and temporary agents / Auxiliary, freelance, temporary, staff / Benchmarking / Best practice / Bi-fuel vehicle / Bio-farming / Blue box, green box, amber box / Burden of disease / Bureau - Presidency /

Carbon capture / Carousel fraud / Cluster / Codecision / Come under the remit of / Comité de Conciliation / Comitology / Commission non-paper / Commission staff paper / Community Lisbon Programme / Conciliation / Conclave / Concours / Constitutional Treaty / Contact committee / Contraction and convergence / Convent / Cost containment / Cupertino / Debit card / Decoupling / DG Admin / Discharge / Disconnection clause / Downstream-upstream user / Draft Council Conclusion / Effectiveness – efficiency / Energy-using products / Environmental management – stewardship / European added value / European Neighbourhood and Partnership Instrument / Ever closer union / Executive secretary – clerical officer / Fact sheet / Flexicurity / Flexi-fuel vehicle / Fonctionnaire / Free rider problem / Gender mainstreaming / Global Warming Potential / Good practice / Grandfathering / Hard law – soft law / Hardship clause / Heading / Hemicycle / High-voltage switch-gear / Infringement procedure / Justification / Legislative financial statement / Management committee – comitology / Managing Authority / Marketing year / Means of transport / Merger Treaty / Merit group / MiFID / Modernized Customs Code / Multilateral surveillance / My services / N+2 Rule / New Staff Regulation / Odious debt / One substance – one registration / One-person enterprise / Operational capability / Ordinary legislative procedure / Organisme-Institution / Parliamentary term / Pasteurization / Peer review / Pilot project – Preparatory action / Policis / Policy Department (EP) / Position paper / Preferential treatment / Rapporteur (shadow / co-judge-) – draftsman / Reassortment and recombination / Red paper / Residence / Re-waste / Road-worthiness / Rolling plan / Rules of Procedure (EP) / Screening / Séance Pleniére / Securities clearing and settlement / Sham recovery / Shareholder / Single payment / Social security / Social security/insurance/welfare / Supporting document / Transition countries / Trilogue – triologue / Truncate / Upstream research / Whistle-blowing

Irodalom

- Az Európai Unió hivatalos kifejezéstára.* 2004. Vezető szerk. Várnai J. Sz. Budapest: Morphologic–SZAK Kiadó, (CD-vel)
- Elektronikus jogi adatbázis.* 2004. Budapest: HVG–Orac.
- Európai uniós terminológiai szótár.* 2005. Főszerk. Várnai J. Sz. Budapest: Akadémiai Kiadó (CD)
- IM Útmutató 2003. *Útmutató az európai közösségi joganyag magyar nyelvre történő fordításához, nyelvi és szakmai lektorálásához.* Budapest: Igazságügyi Minisztérium – Európai Közösségi Jogi Főosztály. Fordításkoordináló Egység.

FORDÍTÁS- TUDOMÁNY

*Tanulmányok az írásbeli és szóbeli nyelvi közvetítés
elmélete, gyakorlata és oktatása témaköréből*

(ISSN 1419 7480)

(megjelenik évente két alkalommal – tavasszal és ősszel – 1 példány ára: 1000 Ft)

Főszerkesztő:

KLAUDY KINGA

e-mail: kklaudy@ludens.elte.hu

A **FORDÍTÁSTUDOMÁNY** célja, hogy **magyar nyelvű** szakmai fórumot teremtsen egy dinamikusan fejlődő új tudományos kutatási terület művelői számára. A folyóirat a fordítástudományt a lehető legtágabban értelmezi. Helyt kap benne a fordítói és tolmácsolási gyakorlat bármely válfajának rendszerező és elméleti megközelítése. Az **általános fordítás-elméleti** tanulmányokon kívül nagy teret szentel a **leíró** fordításkutatásnak, a **párhuzamos korpuszokon** alapuló **empirikus** vizsgálatoknak, a fordítás és tolmácsolás **oktatásának**. Rendszeresen közöl műhelytanulmányokat, fordításkritikát. Állandó rovata az **Olvassuk újra a klasszikusokat**, mivel ennek a mindössze fél évszázados tudományterületnek az esetében különösen fontos az úttörő művek megismertetése a fiatal kutatókkal. **Műhely** rovatunkban bemutatunk fordító- és tolmácsoló intézeteket, fordítóirodákat, fordítói egyesületeket. A **Szemle** rovat folyóirat- és könyvkritikákat, konferenciabeszámolókat közöl.

A folyóirat érdeklődésre tarthat számot a fordítás és tolmácsolás elméleti kérdéseivel foglalkozó szakemberek, tudományos kutatók, gyakorló fordítók és tolmácsok, irodalmárok és nyelvészek, fordító- és tolmácsolók részét vevő tanárok és diákok, nyelvi konzulensek és nyelvpolitikai szakértők, kiadók és szerkesztők, szótárkészítők és korpuszépítők körében.

A kéziratokat kérjük elektronikus és nyomtatott formában az alábbi címre küldeni: Klaudy Kinga főszerkesztő, ELTE BTK FTK Budapest,

1088 Múzeum krt. 4. „F” épület, I. emelet 9-11.

E-mail: kklaudy@ludens.elte.hu.

Előfizetés ügyben forduljon az ELTE BTK FTK irodavezetőjéhez, Eiler Miklósnéhoz: Tel: 4 116500/5894. E-mail: aeiler@ludens.elte.hu.